

УДК 338.3:658:378.4(043.3)

*А. В. Ломоносов,**д. е. н., професор, директор, Херсонський навчально-науковий інститут
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9159-856X>**О. Е. Ломоносова,**д. е. н., професор, завідувачка кафедри економіки,
Херсонський навчально-науковий інститут**Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4760-8542>**Н. В. Рунчева,**д. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу,**Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8645-9821>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.23.5

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ФІНАНСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ

A. Lomonosov,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Director,

Kherson Educational-Scientific Institute of Admiral Makarov National University of Shipbuilding

O. Lomonosova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics,

Kherson Educational-Scientific Institute of Admiral Makarov National University of Shipbuilding

N. Runcheva,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics

and Hotel and Restaurant Business, Bohdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University

ADAPTATION OF EDUCATIONAL SERVICES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS EDUCATION TO THE REGIONAL LABOR MARKET UNDER CONDITIONS OF FINANCIAL CONSTRAINTS

Статтю присвячено визначенню основних інструментів адаптації освітніх послуг закладів вищої освіти до регіонального ринку праці. Показано, що така адаптація має відбуватися на основі безперервного моніторингу ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці за рахунок фундаменталізації, профілізації та диверсифікації підготовки фахівців, більш широкого використання цільової підготовки спеціалістів для конкретних роботодавців. Визначено, що необхідно створити ефективну систему взаємодії вищих навчальних закладів і роботодавців, у тому числі організувати спільні дослідження для визначення потреб підприємств, установ та організацій у фахівцях різного рівня та спеціальності вищої освіти, компетенції яких відповідають їхнім потребам, а також уточнити вимоги до їх підготовки. Забезпечення вищих навчальних закладів необхідною інформацією про перспективні потреби у фахівцях, а підприємств і органів влади — статусу та можливостей регіональної вищої освіти потребує організації постійного моніторингу ринку вищої освіти та ринку праці. Він має постійно надавати інформацію для аналізу, оцінки та прогнозування регіональної мережі вищих навчальних закладів, її стану та динаміки, визначення пріоритетів розвитку та внесення коректив у їх роботу. Його організаційною формою може бути науково-дослідний моніторинговий центр,

який створюється при органах державної влади. З метою скорочення додаткових витрат практична реалізація пропозицій має базуватися на уніфікації навчальних планів освітніх програм та робочих програм дисциплін.

The purpose of the article is to identify real tools for adapting the educational services of higher education institutions to the regional labor market aimed at meeting the requirements of local enterprises and expanding employment opportunities for graduates.

First of all, it is necessary to create an effective system of interaction between higher education institutions and employers, including the organization of joint research to determine the needs of enterprises, institutions and organizations for specialists of different levels and specialties of higher education whose competencies meet their needs, as well as to clarify the requirements for their training.

Providing higher education institutions with the necessary information on the future needs for specialists, and enterprises and authorities with the status and capabilities of regional higher education requires the organization of continuous monitoring of the higher education market and the labor market. It should constantly provide information for analysis, evaluation and forecasting of the regional network of higher education institutions, its status and dynamics, setting development priorities, and making adjustments to their work. Its organizational form may be a research and development monitoring center, which is created under the state authorities.

Establishing the future needs of employers for specialists with the necessary competencies that will be in demand in a few years is a challenging task in an environment of uncertainty and instability. In this regard, higher education institutions should focus on fundamental training, not forgetting the development of the professional and practical component of education, also called professionalization. The need to strengthen fundamental training is also due to the diversification of training that has been observed since the 1990s, and is largely related to the objective need to train specialists for their region in local educational institutions.

The increase in the number of specialties and educational programs that provide small-scale training, as well as the strengthening of the professional and practical component, all other things being equal, require additional funding. At the same time, we should probably not hope for an improvement in higher education funding in the coming years. Therefore, the solution of financial problems is transferred to the lower levels of management, first of all, to the level of higher education institutions.

In this regard, higher education institutions are forced to look for ways to reduce the workload. The simplest of these is to reduce the number of classroom hours and further increase the amount of independent work students do. However, this may, especially in the first years of study, create difficulties for students and impair their learning. Therefore, in our opinion, it is more appropriate to unify the curricula of educational programs and work programs of disciplines. Reducing the amount of academic workload in the unification of curricula is achieved by increasing the degree of consistency of curricula of different specialties, which increases the possibility of consolidating lecture streams, creating consolidated groups consisting of two or three small academic groups for joint consultations, practical, seminar, and in some cases laboratory classes, etc.

The best form of professional and practical training for a particular employer is targeted training that takes into account almost all of its requirements. The application of the proposed tools for adapting higher education institutions to the requirements of the regional labor market requires flexibility in educational management. If there is a specific employer, it is more appropriate to organize targeted training. This gives the company the opportunity to get a competent specialist ready to perform the necessary duties, including at a predetermined workplace; the graduate is provided with the first job; higher education institutions, in addition to employing students, have the opportunity to specify their training, receive additional funds, participate in research with the subsequent implementation of its results, etc. For students who are undecided about their employment, it is advisable to strengthen the fundamental component of education.

Adaptation of higher education institutions to the regional market of educational services can be achieved by strengthening fundamental training, developing professional and practical training of specialists, the most advanced form of which is targeted training. They are related to the diversification of training, which, on the one hand, is one of the prerequisites for fundamentalization, and on the other hand, expands the ability of higher education institutions to adapt to the needs of

employers and the preferences of the population. The implementation of these adaptation tools should be based on the unification of specialty curricula and educational programs and discipline work programs.

Ключові слова: вища освіта, заклади вищої освіти, фундаменталізація підготовки фахівців, професійно-практична підготовка фахівців, диверсифікація підготовки фахівців, цільова підготовки фахівців, уніфікація навчальних освітніх програм, уніфікація робочих програм дисциплін.

Key words: higher education, higher education institutions, fundamentalization of specialist training, professional and practical training of specialists, diversification of specialist training, targeted specialist training, unification of specialty curricula, unification of discipline work programs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Одним із найважливіших завдань вищої освіти, що чекає свого розв'язання, є ліквідація дисбалансу попиту та пропозиції на ринку освітніх послуг і неузгодженості ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці. З одного боку, ринок праці вимагає задоволення своїх потреб, які заздалегідь найчастіше важко передбачити, у кваліфікованих спеціалістах, готових працювати без тривалої адаптації. Причому забезпечення кваліфікованими трудовими ресурсами регіональних підприємств, установ та організацій може здійснюватися лише за рахунок своїх власних можливостей, оскільки залучення фахівців з інших регіонів є надто проблематичним. Тобто перед регіональними ЗВО стоїть завдання підготовки фахівців для місцевих підприємств за усіма необхідними спеціальностями. З іншого боку, ринок освітніх послуг більшою мірою орієнтується на задоволення потреб особистостей, які досить часто при виборі спеціальності не враховують можливості свого працевлаштування після закінчення закладу вищої освіти (ЗВО), що створює невідповідність між попитом і пропозицією на ринку праці.

До основних причин дисбалансу ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці відносять "невідповідність структури та обсягів випускників вищих навчальних закладів потребам економіки України та її економічній політиці, неможливість ринку освітніх послуг своєчасно реагувати на зміни попиту та пропозиції на ринку праці, велика тривалість процесу підготовки необхідних кадрів, відсутність ефективного державного механізму регулювання обох ринків і т. д." [1, с. 115].

Розв'язання проблеми невідповідності ринку освітніх послуг ринку праці передбачає формування механізму взаємодії цих ринків, який у цей час є нерозвиненим. Це, в свою чергу, вимагає розробку інструментарію, який би дозволяв ЗВО за умов обмеженого фінансування адаптуватися до вимог ринку праці, задовольняючи вимоги місцевих підприємств і розширюючи можливості забезпечення випускників першими робочими місцями. Такий інструментарій являє собою сукупність пов'язаних між собою заходів, заходів, правил та умов, що визначають дії ЗВО, спрямовані на практичну реалізацію адаптації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми взаємодії ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці не є новими. Їм присвячена велика

кількість публікацій. Але у переважній їх більшості обґрунтовується необхідність узгодження цих ринків [1], [2], досліджуються тенденції розвитку, причини виникнення дисбалансу [3], [4] тощо.

У більшості наукових праць як основні шляхи розв'язання розглядуваної проблеми пропонуються підвищення якості вищої освіти [5], [6], покращення співпраці ЗВО з роботодавцями (підприємствами-замовниками) і забезпечення солідарної відповідальності ЗВО та роботодавців [1], [7], [8], прогнозування розвитку ринку праці [1], [9] і т. д. Крім того, мають місце рекомендації щодо впровадження дуальної системи навчання, організації регіональних фондів розвитку освіти, створення освітніх кластерів [3], посилення профорієнтаційної роботи [1], [7], [9] й ін.

Водночас, переважна більшість пропозицій, спрямованих на узгодження ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці, носить загальний рекомендаційний характер. Питанням забезпечення ЗВО дієвими інструментами, які дали змогу наближати їхню освітню діяльність до реальних потреб ринку праці, на жаль, не приділяється належної уваги.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає у визначенні реальних інструментів адаптації освітніх послуг ЗВО до регіонального ринку праці, спрямованих на забезпечення вимог місцевих підприємств і розширення можливостей працевлаштування випускників.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для забезпечення відповідності між ринком освітніх послуг вищої освіти та ринком праці першочергове значення має встановлення тісних зв'язків ЗВО зі стейкхолдерами. Передусім, уявляється необхідним створення ефективної системи взаємодії ЗВО і роботодавців, яка б включала організацію сумісних досліджень з визначення потреб підприємств, установ та організацій у фахівцях різних рівнів і спеціальностей вищої освіти, компетенції яких відповідають їх потребам, а також уточнення вимог до їхньої підготовки. Ці дослідження повинні базуватися на прогнозах розвитку економіки регіону, його окремих галузей та підприємств і повинні бути спрямованими на покращення взаємодії ринку освітніх послуг вищої освіти з ринком праці, що надасть змогу своєчасно реагувати на нові потреби регіональної економіки.

Незважаючи на необхідність одночасного залучення до розв'язання розглядуваної проблеми і роботодавців і ЗВО, для останніх, на наш погляд, це питання є більш актуальним і навіть болючим. Тому ініціатива щодо сумісних дій має виходити від ЗВО.

Постійне і бажано превентивне адаптування освітніх послуг ЗВО до регіонального ринку праці вимагає створення системи інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень. Забезпечення ЗВО необхідною інформацією про перспективні потреби у фахівцях, а підприємств та органів влади — про стан і можливості регіональної вищої освіти передбачає організацію безперервного моніторингу ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці. Він має постійно надавати інформацію для аналізу, оцінки та прогнозування регіональної мережі ЗВО, її стану та динаміки, встановлювати пріоритети розвитку, вносити корективи в роботу.

Моніторинг вищої освіти повинний відбуватися одночасно з моніторингом ринку праці. Його проведення, а також аналіз результатів і здійснення прогнозу потреб регіону у фахівцях певних рівнів вищої освіти та спеціальностей силами тільки ЗВО утруднено [10, с. 282]. Уявляється доцільним створення науково-дослідних центрів моніторингу при органах державної влади, в роботі яких, крім органів державної влади, мають брати участь місцеві ЗВО й органи місцевого самоврядування. Такий центр у 2017 році був організований при Херсонській обласній адміністрації. Його метою є "здійснення моніторингу та проведення системних досліджень у сфері вищої освіти, а також у суміжних з нею галузях, з питань, які пов'язані з підготовкою та перепідготовкою фахівців" [10, с. 285].

Необхідність залучення до моніторингу та прогнозування розвитку ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці органів державної влади та місцевого самоврядування зумовлена необхідністю встановлення векторів розвитку економіки регіону та його ринку праці, вчасного коригування визначених або очікуваних темпів змін й параметрів, оцінювання прогнозів, надання необхідних коментарів і рекомендацій. Результатом взаємодії місцевих ЗВО, органів державної влади та місцевого самоврядування має бути забезпечення "адекватності регіонального ринку освітніх послуг потребам ринку праці з урахуванням перспектив соціально-економічного розвитку регіону, задоволення потреб регіону у фахівцях з вищою освітою за її необхідними рівнями та спеціальностями" [10, с. 284].

Встановлення перспективних потреб роботодавців у фахівцях, які володіють необхідними компетенціями і будуть затребувані через декілька років, в умовах невизначеності та нестабільності являє собою непросте завдання. У зв'язку з цим, ЗВО мають акцентувати увагу на фундаментальній підготовці, не забуваючи при цьому і про розвиток професійно-практичної складової навчання, яку також називають профілізацією.

Фундаменталізація забезпечує глибоку всебічну підготовку з основоположних дисциплін у визначеній області. Вона формує у спеціалістів цілісну систему знань і компетенцій, забезпечує можливість швидкого їх нарощення. Це, в свою чергу, значно підвищує можливості швидкої адаптації фахівця до нових умов, значно спрощує перекваліфікацію, збільшує його конкурентоспроможність на ринку праці.

Фундаменталізація підготовки у значній мірі забезпечує втілення одного з найважливіших принципів освіти "навчання — протягом усього життя". В невизначених ринкових умовах, коли ще не зовсім зрозуміло, де і на яких посадах будуть працювати випускники, на наш погляд, перевагу слід віддавати саме фундаментальній підготовці.

Провідний методолог педагогічної науки України С. У. Гончаренко вважав, що "фундаменталізація освіти на сучасній основі означає її спрямування на узагальнені й універсальні знання, на формування загальної культури і на розвиток узагальнених способів мислення і діяльності", а завданням фундаментальної освіти є "створення оптимального середовища для виховання гнучкого багатогранного мислення, освоєння наукової інформаційної бази і сучасної методології осмислення дійсності, формування внутрішньої потреби в саморозвитку та самоосвіті протягом всього життя людини" [11, с. 87]. Підкреслюючи, що фундаментальну освіту не можна зводити "лише до вивчення фундаментальних наук", до "виокремлення фундаментальних основ у конкретних предметах" або до "механічного збільшення обсягів кожної з фундаментальних природничих чи гуманітарних наук, до їх надмірної теоретизації і математизації", він вважав її одним "з провідних загальнодидактичних принципів, покладених в основу сучасної багаторівневої освіти, який поряд з такими принципами, як науковість навчання, гуманізація освіти, систематичність і генералізація знань, є загальноосвітнім принципом формування сучасного змісту освіти" [11, с. 89].

Фундаменталізацію та професійно-практичну підготовку не слід "розглядати як конкуруючі самодостатні моделі професійної освіти, їх краще розглядати як послідовні її рівні, які доповнюють один одного: загальнонауковий (базовий) і спеціальний (професійно-орієнтований)" [12, с. 169]. Фундаментальна підготовка студентів, яка, зазвичай, здійснюється на перших курсах, дає змогу сформувати у них міцне загальнонаукове підґрунтя, опанувати концептуальні положення та фундаментальні базові знання різних галузей науки, які створюють єдину світоглядну наукову систему.

Необхідність посилення фундаментальної підготовки зумовлена і диверсифікацією підготовки фахівців, яка спостерігається з 1990-х років і багато в чому пов'язана з об'єктивною необхідністю підготовки фахівців для свого регіону в місцевих навчальних закладах [13]. Диверсифікація підготовки фахівців означає збільшення спеціальностей та освітніх програм у переважній більшості ЗВО і призводить до зростання числа академічних груп. Причому у багатьох випадках за однією освітньою програмою або спеціальністю навчається лише одна група, тобто ЗВО змушені переходити на дрібносерійну підготовку фахівців [14]. Наслідком є значне зростання обсягу навчального навантаження, що разом з постійним скороченням держбюджетного фінансування протягом останніх років створює значні проблеми і жодним чином не сприяє розв'язанню завдання підвищення якості підготовки фахівців, яке впродовж тривалого часу ставиться перед ЗВО.

Збільшення кількості спеціальностей та освітніх програм, за якими здійснюється дрібносерійна підготовка фахівців, як і посилення професійно-практичної скла-

дової, за інших рівних умов, вимагає додаткового фінансування. Водночас, в найближчі роки на покращення фінансування вищої освіти, напевно, сподіватися не слід. Тому вирішення фінансових проблем переноситься на нижчі щаблі управління, перш за все, — на рівень ЗВО [14]. У зв'язку з цим вони змушені вишукувати шляхи зниження навчального навантаження. Найбільш простий з них — зменшення кількості аудиторних годин і подальше збільшення обсягу самостійної роботи студентів. Але це може, особливо на перших курсах, створити для студентів складності у навчанні та погіршити засвоєння ними матеріалу. Тому, на наш погляд, більш доцільною є уніфікація навчальних планів освітніх програм і робочих програм дисциплін.

Уніфікація навчальних планів полягає у приведенні їх до однієї системи, певної одноманітності, однаковості за рахунок зменшення відмінностей в їх елементах [15, с. 216]. Вона означає формування таких навчальних планів за різними освітніми програмами, в які входить певна кількість навчальних дисциплін, що мають однакове число аудиторних занять, однакові структури та зміст матеріалу і можуть одночасно викладатися студентам різних спеціальностей, об'єднаних в загальні лекційні потоки або зведені навчальні групи.

Уніфікація навчальних планів передбачає уніфікацію навчальних програм дисциплін. Оскільки в навчальних планах різних спеціальностей однакові або споріднені дисципліни мають різноманітні ознаки, то ключовими завданнями при здійсненні уніфікації є, по-перше, виявлення однакових дисциплін, оскільки їх найменування може бути різним навіть при однаковому складі та змісті матеріалу, і навпаки, назви можуть співпадати при відмінностях структури та змісту курсу, і по друге, максимальне зменшення розбіжностей в ознаках дисциплін при забезпеченні належної якості навчання [15, с. 216].

Зниження обсягу навчального навантаження при уніфікації навчальних планів досягається за рахунок підвищення ступеню узгодженості навчальних планів різних спеціальностей, що збільшує можливості для укрупнення лекційних потоків, створення зведених навчальних груп, що складаються з двох або трьох малочисельних академічних груп, для спільного проведення консультацій, практичних, семінарських, а в окремих випадках і лабораторних занять. За таких умов зменшується загальна кількість лекційних потоків і зведених груп, з якими проводяться навчальні заняття та контрольні заходи, що дає змогу скоротити загальне число лекційних, практичних та семінарських занять, які проводяться з однакових тем, консультацій тощо.

Посилення фундаментальної підготовки дає змогу суттєво підвищити можливості працевлаштування випускників ЗВО, що забезпечується за рахунок набуття більш широкого спектру інтегральних і загальних компетенцій та розширеної загальнонаукової та загальнопрофесійної підготовки.

Для підприємств у теперішній час першочергове значення має професійно-практична підготовка фахівців. Підприємства прагнуть отримати фахівця, який має глибоку підготовку у визначеній конкретній діяльності, що забезпечує можливість швидкого його підключення до виконання реальних професійних завдань. Найкращою

формою професійно-практичної підготовки фахівців для конкретного роботодавця є цільова підготовка, яка враховує практично усі його вимоги.

Головним завданням цільової підготовки спеціалістів для конкретного підприємства є його забезпечення кваліфікованими фахівцями, що пройшли навчання з урахуванням специфіки майбутньої діяльності (конструкторської, технологічної, організаційної тощо) і готові виконувати роботу на заздалегідь визначеній посаді на конкретному робочому місці відповідно до завдання на підготовку фахівців, що видається роботодавцем. Запровадження цільової підготовки найчастіше зумовлює необхідність введення додаткових занять, які проводяться з нечисельними підгрупами, а нерідко — з декількома і навіть одним студентом.

Важливим за такої умови є визначення правильного співвідношення між фундаменталізацією та професійно-практичною складовою, що має велике значення для якісної підготовки фахівців за будь-якою спеціальністю та освітньою програмою. Проблемним питанням є збільшення обсягу навчального навантаження внаслідок необхідності набуття невеликою кількістю або навіть одним-двома студентами спеціальних компетенцій, які затребовані конкретними роботодавцями. Фінансування додаткових витрат у такому разі може здійснюватися підприємствами-замовниками або в деяких випадках — студентами відповідно до укладених тристоронніх договорів між студентом, університетом і підприємством.

Цільова підготовка фахівців може бути організована у разі необхідності термінової підготовки фахівців певного профілю для підприємств за проханням останніх, що трапляється нерідко і пов'язано з модернізацією виробництва, змінами технології, освоєнням нової продукції, структурними змінами тощо. За такої умови має бути передбачено внесення певних коригувань, спрямованих на задоволення конкретних вимог роботодавців. Ці корективи можуть вноситися за рахунок дисциплін вибіркової частини навчального плану, внесення додаткових розділів до окремих навчальних курсів, організації самостійної підготовки за визначеними питаннями тощо. Наприклад, за потреби термінового поповнення майстрів у корпусообробному й деяких інших цехах Херсонського суднобудівного заводу на підприємство направлялися фахівці зі зварювального виробництва, які проходили певну перепрофілізацію за рахунок вибірових дисциплін, визначення відповідних тем курсових проєктів і кваліфікаційних робіт.

Застосування запропонованих інструментів адаптування ЗВО до вимог регіонального ринку праці вимагає забезпечення гнучкості освітнього менеджменту. У випадку, якщо є конкретний роботодавець, то більш доцільною є організація цільової підготовки фахівців. Підприємству це дає нагоду отримати компетентного фахівця, готового виконувати необхідні обов'язки, у тому числі — на заздалегідь визначеному робочому місці; випускник забезпечується першим робочим місцем; у ЗВО, крім працевлаштування студентів, з'являються можливості конкретизувати їх підготовку, отримати додаткові кошти, взяти участь у виконанні наукової роботи з подальшим впровадженням її результатів тощо.

Для студентів, які не визначилися зі своїм працевлаштуванням, доцільно підсилювати фундаментальну складову навчання. Тим більше, що на старших курсах внаслідок появи перспектив працевлаштування може виникнути потреба у коригуванні змісту навчання студентів, а це значною мірою полегшується за наявності у них міцного загальнонаукового підґрунтя, фундаментальної, цілісної системи знань і компетенцій.

Запропоновану модель адаптування ЗВО до регіонального ринку освітніх послуг можна відобразити таким чином (Рис. 1). Вона має бути доповнена й уточнена. Водночас, на нашу думку, цю модель можна взяти за принципову і покласти її в основу побудови механізму адаптації ЗВО до регіонального ринку освітніх послуг, в якому його елементи (принципи, функції, методи, форми, інструменти, алгоритми тощо), а також їх взаємозалежність мають бути опрацьованими більш детально.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, базою для адаптування ЗВО до регіонального ринку освітніх послуг є інформація, забезпечувана системою безперервного моніторингу прогнозування розвитку ринку освітніх послуг вищої освіти та ринку праці. Вона дає змогу визначити перспективи підготовки фахівців за існуючими, а також встановити доцільність організації навчання за новими спеціальностями та освітніми програмами. Організаційною формою при цьому може бути науково-дослідний центр моніторингу, який створюється при органах державної влади і до роботи в якому залучаються регіональні ЗВО і роботодавці.

Адаптація ЗВО до регіонального ринку освітніх послуг може відбуватися за рахунок посилення фундаментальної підготовки, розвитку професійно-практичної підготовки фахівців, найбільш досконалою формою якої є цільова підготовка. З ними пов'язана диверсифікація підготовки спеціалістів, яка, з одного боку, є однією з передумов фундаменталізації, а з іншого — значно розширює можливості ЗВО в пристосуванні до потреб роботодавців та уподобань населення. Реалізація цих інструментів адаптації має базуватися на уніфікації навчальних планів спеціальностей та освітніх програм і робочих програм дисциплін, які забезпечують скорочення додаткових витрат.

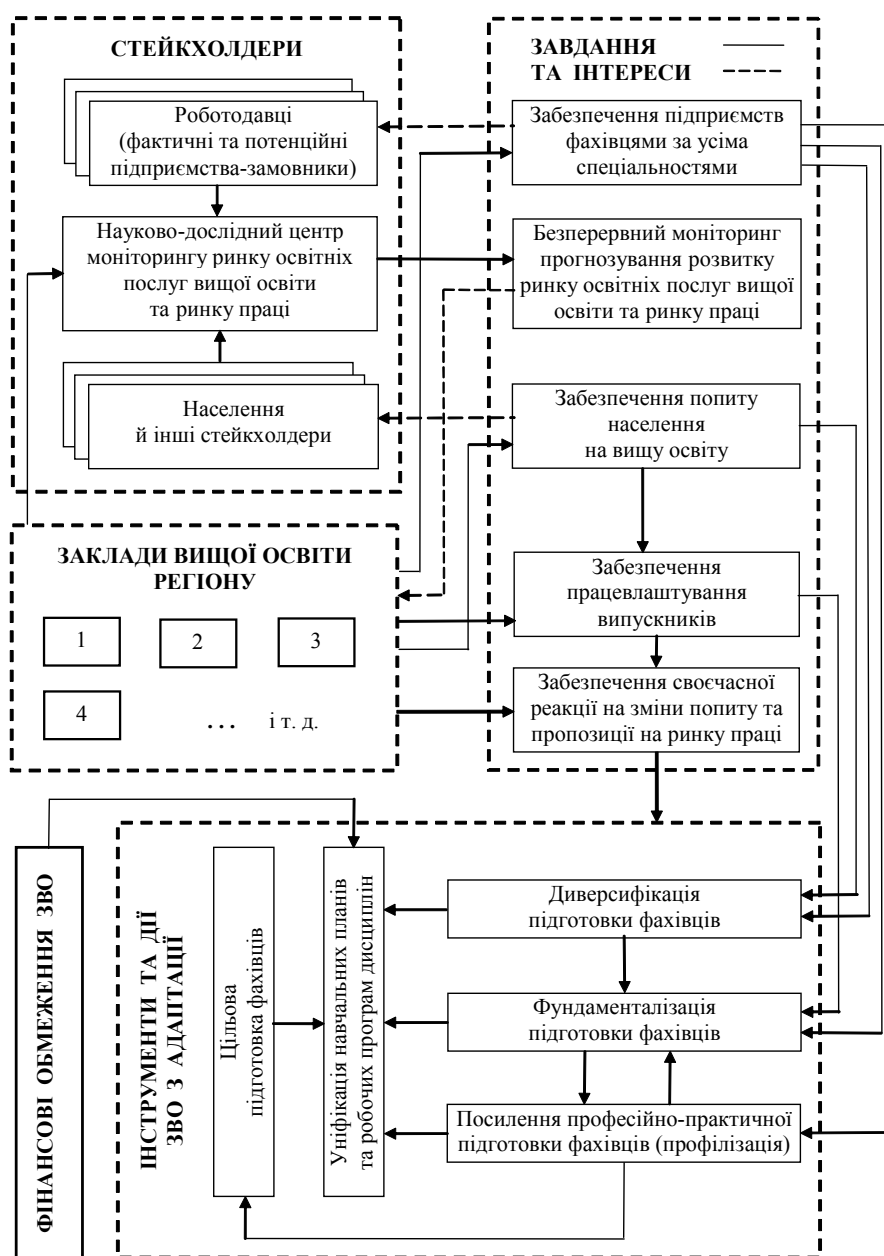

Рис. 1. Принципова модель адаптації ЗВО до регіонального ринку освітніх послуг

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано автором.

Подальші дослідження мають полягати, по-перше, в уточненні взаємозв'язків між окремими акторами, що безпосередньо беруть участь в адаптації ЗВО до регіональних ринків праці або опосередковано впливають на неї, по-друге, в розробці методичних матеріалів та автоматизованих підсистем виконання робіт, пов'язаних з адаптацією.

Література:

1. Бараник З. П., Кикош Ю. В. Необхідність взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці в Україні. Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут", 2015. № 12. С. 115—120.
2. Лавриненко Л. М. Особливості ринку освітніх послуг і проблема взаємодії? ВІЗ з роботодавцями. International Journal of Innovative Technologies in Economy, 2020. № 2 (29). С. 42—47.

3. Орлик О. В. Взаємодія ринків праці та освітніх послуг в контексті забезпечення економічної безпеки. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет, 2018. № 2 (66). С. 85—98.

4. Лопушняк Г. С., Скидан М. І. Стратегічний аналіз розвитку вищої освіти України в контексті збалансування попиту та пропозиції на ринку праці. Актуальні проблеми економіки. № 2—3 (248—249), 2022. С. 27—40.

5. Мартякова О. В., Снігова С. М., Мудра О. В. Регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці на основі механізму управління їх якістю. Маркетинг і менеджмент інновацій, 2013. № 3. С. 154—168.

6. Хома О. З. Особливості взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці в умовах децентралізації. Інвестиції: практика та досвід, 2019. № 1. С. 112—116.

7. Чорнодід І., Шолудченко С. Взаємодія системи освіти та ринку праці: проблеми та перспективи. Економічний дискурс, 2021. Вип. 3—4. С. 87—95.

8. Хомишин І. Ю. Освіта і ринок праці: взаємний вплив та перетин інтересів. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія: Право, 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 47—49.

9. Бачинська О. М., Гуменюк І. Л., Кушнір Л. А. Удосконалення механізму врегулювання дисбалансу системи вищої освіти та ринку праці. Економіка та суспільство, 2018. Вип. 16. С. 635—642.

10. Ломоносова О. Е. Організація моніторингу та прогнозування розвитку регіональних систем вищої освіти. Проблеми і перспективи економіки та управління, 2019. № 4 (20). С. 278—288.

11. Гончаренко С. У. Фундаменталізація професійної освіти як дидактичний принцип. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія, 2008. Вип. 2. С. 87—91.

12. Гончаренко С. У. Фундаменталізація професійної освіти. Професійна освіта: педагогіка і психологія: пол.-укр. журн., укр.-пол. Ченстохова, 2006. Вип. 8. С. 165—173.

13. Lomonosova O. E., Lomonosov A. V., Boiko L. M. Research on the processes of reducing the number of students of one speciality at the higher technical institutions in Ukraine. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки : збірник наукових праць, 2016. Т. 1 (238). № 4. С. 91—95.

14. Lomonosov A. V., Lomonosova O. E. The amount of small-scale training at the technical universities in Ukraine. Економічний простір : зб. наук. праць, 2016. № 112. С. 196—203.

15. Ломоносов А. В., Савченко О. Е. (Ломоносова О. Е.). Досвід та проблеми уніфікації навчальних планів технічних спеціальностей. Вісник Херсонського державного технічного університету, 2001. № 2 (11). С. 216—219.

References:

1. Baranyk, Z. P. and Kykosh, Yu. V. (2015), "The need for interaction between the market of educational services and the labor market in Ukraine", *Ekonomichnyi visnyk NTUU "Kyivskyi politekhnichnyi instytut"*, vol. 12, pp. 115—120.

2. Lavrynenko, L. M. (2020), "Peculiarities of the market of educational services and the problem of interaction

between universities and employers", *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, vol. 2 (29), pp. 42—47.

3. Orlyk, O. V. (2018), "Interaction of labor markets and educational services in the context of ensuring economic security", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. prats. Odesa : Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet*, vol. 2 (66), pp. 85—98.

4. Lopushniak, H. S. and Skydan, M. I. (2022), "Strategic analysis of the development of higher education in Ukraine in the context of balancing supply and demand in the labor market", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 2-3 (248—249), pp. 27—40.

5. Martiakova, O. V., Snihova, S. M. and Mudra, O. V. (2013), "Regulation of the interaction of educational services and labor markets based on the mechanism of their quality management", *Marketynh i menedzhment innovatsii*, vol. 3, pp. 154—168.

6. Khoma, O. Z. (2019), "Peculiarities of the interaction of the market of educational services and the labor market in conditions of decentralization", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 112—116.

7. Chornodid, I. and Sholudchenko, S. (2021), "Interaction of the education system and the labor market: problems and prospects", *Ekonomichnyi dyskurs*, vol. 3—4, pp. 87—95.

8. Khomyshyn, I. Yu. (2017), "Education and the labor market: mutual influence and intersection of interests", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Seriya: Pravo*, vol. 46, no. 2, pp. 47—49.

9. Bachynska, O. M. and Humeniuk, I. L., Kushnir, L. A. (2018), "Improving the mechanism for regulating the imbalance of the higher education system and the labor market", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 16, pp. 635—642.

10. Lomonosova, O. E. (2019), "Organization of monitoring and forecasting the development of regional systems of higher education", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 4 (20), pp. 278—288.

11. Honcharenko, S. U. (2008), "Fundamentalization of professional education as a didactic principle", *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia*, vol. 2, pp. 87—91.

12. Honcharenko, S. U. (2006), "Fundamentalization of professional education", *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia: pol.-ukr. zhurn., ukr.-pol. Chienstokhova*, vol. 8, pp. 165—173.

13. Lomonosova, O. E., Lomonosov, A. V. and Boiko, L. M. (2016), "Research on the processes of reducing the number of students of one speciality at the higher technical institutions in Ukraine", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky : zbirnyk naukovykh prats*, vol. 1 (238), vol. 4, pp. 91—95.

14. Lomonosov, A. V. and Lomonosova, O. E. (2016), "The amount of small-scale training at the technical universities in Ukraine", *Ekonomichnyi prostir : zb. nauk. prats*, vol. 112, pp. 196—203.

15. Lomonosov, A. V. and Savchenko, O. E. (Lomonosova, O. E.). (2001), "Experience and problems of unification of curricula of technical specialties", *Visnyk Khersonskoho derzhavnogo tekhnichnoho universytetu*, vol. 2 (11), pp. 216—219.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2023 р.